

Sivistyssanojen käytöstä¹

Mitä kieltä seuraava katkelma on: »Johtuu riittämättömästä numeerisesta vahvuudesta, jota lisäksi rekrytoinnin epätasaisuus on ollut rasittamassa, että nykyiseen keskipolven kuuluvien kohdalla kompetenssivaatimukset ovat mataloituneet kovasti, kun ajatellaan korkeampien virkapaikkojen täyttämistä. Yksi seuraus siitä on, että paikkojen vapautuminen houkuttelee aina epäkvalifioitua, poliittisin meriitein ja referenssein varustettua ainesta.»? Osittain suomea, osittain jotain muuta. Ns. sivistyssanoilla on tämä suomen kielellä ilmaistavaksi aiottu asia saatu useimmille aivan käsittämättömäksi. Vaikka kirjoitus olisi tarkoitettu vain sellaisille erityisen sivistyneille, jotka suoralta kädeltä tajuavat tämäntapaista kieltä, miksi silloinkaan on tarpeen sotkea suomeamme vierasperäisillä sanoilla? Siksikö, että meidän syrjäinen kielemme tulisi eurooppalaisemmaksi, kansainvälisemmäksi? Mutta kenelle siitä olisi hyötyä?

Ei ainakaan suomea taitamattomalle ulkomaalaiselle, joka ei ymmärtäisi meitä, vaikka käyttäisimme joka toisena sanana sivistyssanaa. Eiköhän syynä ylenmääräiseen sivistyssanojen käyttöön ole, varsinkin kun on kysymys nuoresta kirjoittajasta tai puhujasta, keikaroinnin halu. Vanhemmiten siitä tulee sitten tottumus.

Äskeisessä katkelmassa jokainen vieras sana on korvattavissa oman kielemme selvällä ilmauksella; esim.: »numeerinen vahvuus» on suomeksi »lukumääräinen vahvuus», »kompetenssivaatimukset» ovat »pätevyysvaatimuksia», »epäkvalifioitu aines» on lyhyesti »epäpätevää ainesta». Niin harvinaista sanaa kuin esim. »referenssi» ei missään nimessä pitäisi selittämättä käyttää. Otetakaan vielä joitakin muita esimerkkejä. Poliittisissa piireissä puhutaan »agraaripoliitikasta» — se on »maatalouspolitiikka». Asian ei tarvitse perustua »faktoihin», kun se perustuu »tosiasioihin»

¹ Kielivartio 28. 11. 1963.

tai »tositapahtumiin». Ei tarvitse puhua »detaljeistakaan», kun sanaa vastaa suomalainen »yksityiskohta». »Absurdin ajatuksen eksistenssi» on suomeksi »järjenvastaisen, mielettömän tai mahdotto- man ajatuksen olemassaolo». On hienoa puhua »elegantisti» ja »elegantista». Tämä sana on kyllä nyt jo sen laatuinen, ettei sillä ole suomessa täysin samanmerkityksistä vastinetta, mutta usein se on kuitenkin korvattavissa sanalla »hieno» tai »tyylikäs», »aistikas», »lois- tokas». Omituista ja huvittavaa on sekin, että arvokas henkilö ei voi mukamas esiintyä »avokaulaisessa» iltapuvussa vaan »dekolteeratussa» — mikä merkitsee aivan samaa.

Näihin periaatteisiin on tehtävä joita- kin myönnytyksiä. On ensinnäkin erikoisalojen kansainvälisiä termejä l. oppi- sanoja, ammattisanoja, joilla ei ole lain- kaan täsmällistä suomenkielistä vasti- netta ja joille — suppeissa piireissä kun niitä tavallisimmin käytetään — ei ole ollut tarveakaan keksiä omaperäistä nimitystä. Esim. »adrenaliini» lääketie- teellisenä terminä merkitsee erästä hor- monia, umpirauhasten eritettä; musiik- kista puheen ollen on joskus pakko käyt- tää sanaa »tonaalinen», koska eri sävel- ten keskinäisiä tasosuhteita koskevalle asialle ei ole muuta nimitystä. — Toi- sekseen on tapauksia, jolloin sivistys- sanalla on suomalainen vastine, joka kui- tenkaan ei ole yhtä selvä ja yksiselitteinen

kuin vakiintunut kansainvälinen nimitys. Esim. »aristokraattinen» on kutakuinkin sama kuin »ylimysvaltainen», mutta usein on parempi ja selvempi puhua »aristokraattisesta». »Dualismi» voidaan suomentaa »kaksinaisuusopilla», mutta suomalainen nimitys ei ole saavuttanut yhtä yksiselitteisen vakiintunutta asemaa kuin kansainvälinen nimitys. »Eksakti» on yleensä syytä korvata sanoilla »ehdot- toman tarkka, täsmällinen», mutta ilmausta »eksaktit tieteet» ei voikaan samalla lailla suomentaa käsitteen hämär- tymättä. Kieliopillisten nimitysten »sub- jekti» ja »predikaatti» suomalaiset vasti- neet »alus» ja »maine» eivät ole niin onnistuneita, että ne olisivat vakiintu- neet kaikkiin kielioppeihimme. — Vielä on sellaisia sanoja kuin »politiikka» ja »poliittinen», jotka ovat jo siinä määrin jokapäiväistyneet, ettei niitä enää tavan- omaisimmassa mielessä sivistyssanoiksi lasketakaan eikä niiden tilalle tarvitse näin ollen suomalaisempia ilmauksia keksiä.

Yleisenä ohjeena voidaan pitää sitä, että silloin, kun asiasta on olemassa selvä ja vakiintunut suomalainen nimitys, ei pidä — jo hyvän tyylin kannalta — läh- teä turhaan sivistyssanalla konstaile- maan, olkoon esitys tarkoitettu kuinka suppealle piirille tahansa. Tämä on kompleksisille suomalaisille erityisen täh- dennettävä aspekti.

PAULI SAUKKONEN